

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dünya üzerinde en fazla mülteciye “ev sahipliği” yapan Türkiye’de, mültecilerin hem toplumsal yaşamda hem de Geri Gönderme Merkezlerinde karşılaştıkları çok sayıda problem söz konusudur. Ayrımcılık ve nefret söylemleri bunların başında gelirken geri gönderme merkezlerinde, Türkiye’nin de tarafı olduğu uluslararası sözleşmelere de aykırı şartlarda tutulan mülteciler çok sayıda hak ihlaline de maruz bırakılmaktadır. Geri Gönderme Merkezlerinde tutulanlar başta olmak üzere tüm mültecilerin yaşadıkları problemlerin tespiti ve bunların yapısal çözümüne dönük gerekli tedbirlerin araştırılması amacıyla Anayasa’nın 98’nci, İçtüzüğü’nün 104’ncü ve 105’nci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim.

Beritan GÜNEŞ ALTIN
Mardin Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı ile birlikte hem Suriye’den hem de Ortadoğu’nun diğer birçok ülkesinden milyonlarca mülteci Türkiye’ye gelmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı’na bağlı olan ve toplamda kaç kişinin bulunduğu tam olarak açıklanmayan Geri Gönderme Merkezlerinde binlerce mültecinin bulunduğu bilinmektedir. Denetimden yoksun olduğuna dair derin şüphelerin olduğu bu merkezlerde tutulan mültecilerin sağlık, eğitim, beslenme, tercüman, haberleşme gibi temel haklarından mahrum bırakılmasına ek olarak yakınlarıyla, avukatlarıyla görüşmeleri engellenmekte, paralarına el konulmakta, fiziksel ve psikolojik işkenceye maruz bırakılmaktadır. Meclisin bu konuda acilen inisiyatif alarak bir araştırma komisyonu kurması elzemdir.

GEREKÇE

Ortadoğu'da yaşanan savaş ve krizlerin giderek artmasından kaynaklı her gün yüzlerce mülteci başka ülkelere sığınmak zorunda kalmaktadır. Türkiye'ye ciddi anlamda ilk düzenli/düzensiz göç dalgası 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç çatışmalar ve savaş sonucu başlamıştır. Nisan 2011-Ocak 2020 tarihleri arasında sadece Suriye'den en az 3,6 milyon kişi Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle zorla yerinden edilen kişilerin sayısı küresel çapta da rekor düzeylere ulaşırken; Türkiye dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmayı sürdürmektedir. Türkiye, UNCHR'ın da verilerinde görüldüğü üzere en az 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 320.000 kadar da diğer halklardan mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye, yasal olarak mülteci statüsünü yalnızca Avrupa Konseyi ülke yurttaşlarına tanırken; Avrupa dışından gelen göçmenler için ise hala üçüncü ülkelere yerleşme amacıyla en çok tercih edilen ülkelere birisi olma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda; 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'ne taraftır.

Türkiye'nin "uluslararası standartlara uygun" etkin bir ulusal sığınma sistemi inşa edebilmek için yasal ve kurumsal reformlar gerçekleştirmek yönünde kimi çalışmalar yaptığı belirtilmektedir. 2013 Nisan ayında, Türkiye'nin ilk sığınma kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçmiş ve 11 Nisan 2014'te yürürlüğe girmiştir. Kanun ile Türkiye'nin ulusal sığınma sisteminin temel dayanakları ortaya konulup; politika oluşturma ve Türkiye'deki tüm "yabancılar" ilişkin işlemlerden sorumlu olan başlıca kurum olarak Göç İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Aynı zamanda Türkiye'de geçici koruma sağlanan kişilerin hakları, yükümlülükleri ve bu kişilere ilişkin prosedürleri ortaya koyan Geçici Koruma Yönetmeliği, 22 Ekim 2014 tarihinde kabul edilmiştir.

Türkiye'nin tarafı olduğu ve kabul ettiği 6458 Nolu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda hiç kimsenin "işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işleme tabi tutulamayacağı" net bir şekilde ifade edilmiştir. Türkiye, 10 Aralık 1948'de ilan edilen ve tarafı da olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birçok maddesini ihlal etmekten yükümlü bulunmuştur. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmenin 31. Maddesi gereğince '1. Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı

yollardan girişleri veya bulunmalarından dolayı ceza vermeyeceklerdir. 2. Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.”

Türkiye'nin de tarafı olduğu ilgili sözleşmelere tamamıyla aykırı olmasına rağmen 14 Temmuz 2020 yılında Türkiye'ye, İran'da idam cezası aldıkları için sığınan ve Uluslararası Koruma Kanununa göre iade edilmemesi gereken 3 gencin Ankara Geri Gönderme Merkezinden İran'a iadesi yapılmıştır. Konuyla ilgilenen avukatlar ve insan hakları savunucuları, dünyada da yoğun destek gören bir kamuoyu baskısı ile BM'yi olaya müdahil olmaya zorladı ve idam kararı durduruldu. Ancak 3 gencin hala tutuklu olmasından dolayı insan hakları savunucuları, durdurulan idam kararının geçici olduğundan tedirgin olduklarını belirtmektedirler. Bu örnek basına ve medyaya yansıdığı için bir emsal niteliği taşımaktadır ancak medyaya yansımayan geri gönderilen mültecilerin akıbetine dair bir bilgiye erişmek mümkün değildir.

Türkiye'deki Geri Gönderme Merkezleri, Göç İdaresi Başkanlığına bağlı olarak faaliyet yürütmektedir. Geri Gönderme Merkezlerine dair sık sık medyaya da yansıyan intihar, şiddet, işkence haberlerine şahit olmaktadır. Son olarak da cezaevinden tahliye edilmesinin ardından kolluk tarafından işkenceye maruz bırakılan ve görüntüleri de çekilen Ali Veli isimli Suriye uyruklu şahsın hala nerede olduğu bütün girişimlere rağmen ortaya çıkarılmamıştır. Adeta bir hücre niteliği taşıyan Geri Gönderme Merkezlerinin işleyişine ve faaliyetlerine dair detaylı bir bilgi almak neredeyse mümkün değildir. “Kapalı kapıların ardında” nelerin olduğunu, özellikle kameraların olmadığı yerlerde işkenceye maruz bırakılan mültecilerin durumunu ve ülkesine geri gönderilen mültecilerin neden gönderildiği detaylı bir şekilde ne mültecilere ne avukatlarına ne de kamuoyuna aktarılmaktadır. Bu senenin başında 01.01.2024 tarihinde Ankara Akyurt Geri Gönderme Merkezinde hayatını kaybeden Hasan Muhammed isimli mülteci, yeterli sağlık koşullarına erişemediği için hayatını kaybetmiştir. Geri Gönderme Merkezlerinde halihazırda doktorların olmaması, haftada bir gelen doktorun ise uygun gördüğü takdirde ancak kişinin hastaneye gidebilmesi durumu birçok kişinin en temel hakkı olan sağlık hakkına erişmesine engel olmaktadır.

Geçen sene yapılan bir çalışmada, 2022 yılı “en fazla mültecinin sınır dışı edildiği yıl olduğu” açıklamasını yapan Göç İdaresi Başkanı, bunu büyük bir sevinç kaynağı olarak

nitelerken geri gönderilen mültecilerin hangi şartlara ve koşullara döndüğüne dönük herhangi bir açıklama yapmazken hedeflerinin daha fazla mülteciyi sınır dışı etmek olduğunu da dile getirmiştir.

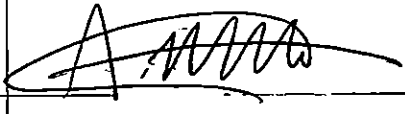
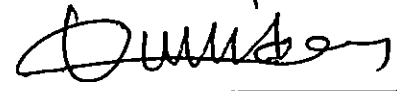
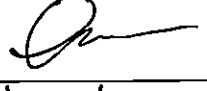
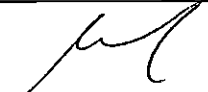
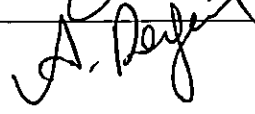
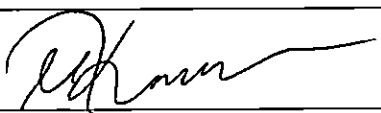
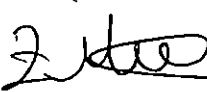
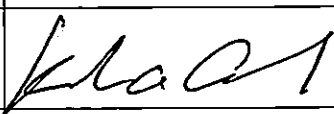
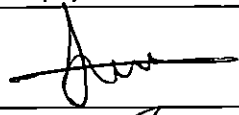
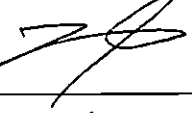
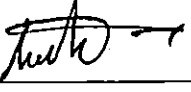
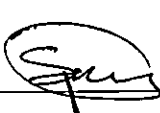
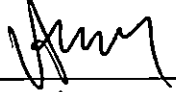
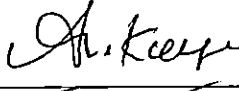
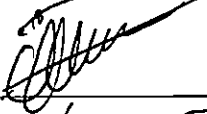
Yine Cenevre Sözleşmesine göre bir ülkeye “yasadışı” yollarla giren kişi veya kişilerin yakalanması durumunda yakalanma nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda bir tercüman desteğiyle kendisine bildirilmelidir. Ancak Türkiye’de kolluk kuvvetlerinin “yakaladığı” mültecilere tercüman desteği sağlaması bir yana kendilerine zorla “gönüllü geri dönüş formu” imzalatılmaktadır. Mülteciler, Geri Gönderme Merkezlerine gittiklerinde ne imzaladıklarını dahi bilmemektedirler. Şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışına sahip olmayan kamunun kamuoyuyla detaylı ve yeterli bir açıklama yapmamasına rağmen göç ve mülteciler alanında çalışan sivil toplum kurumları, Geri Gönderme Merkezleri’nde mültecileri ziyaret eden avukatlar ve insan hakları aktivistleri bu merkezlerdeki sorunları raporlarında sık sık dile getirmektedirler. Bu sorunlardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir:

- Mülteciler, avukatlarına ve ailelerine haber verilmeden çok sık aralıklarla başka merkezlere sevk edilmektedirler.
- Mülteciler, Geri Gönderme Merkezlerinden zor ve yıpratıcı ulaşım koşullarında, bazen günlerce aç ve susuz kalarak sevk edilmektedirler.
- Mültecilerin, sevk edildikleri merkezlerde telefona erişim haklarından hemen yararlanmaları sağlanmamakta, ailelerine ve avukatlarına ulaşmaları çoğunlukla haftaları bulmaktadır.
- Geri Gönderme Merkezlerinde, “göç uzmanı” denilen ancak herhangi bir uzmanlığa sahip olmayan çoğunluğu özel güvenlik görevlileri çalışmaktadır.
- Göç İdaresinin “Hizmetlerimiz” kısmında ilk sırada “her mülteciye talep edildiği takdirde tercüman hizmeti sağlanacağı” belirtilmesine rağmen Geri Gönderme Merkezlerinde mültecilere tercüman desteği sağlanmamaktadır. Çoğunlukla her halktan Türkçe bilen biri aracılığıyla kişiler, iletişim sağlayabilmektedir.
- Geri Gönderme Merkezlerindeki çocuklar eğitim haklarından faydalanamamaktadır. Bu durumla ilgili 2023 yılında Irak uyruklu 2023/81261 başvuru numaralı N.H, okul çağında olan çocukların eğitim haklarına erişebilmesi için Anayasa Mahkemesine başvuru yapmış ve ilgili başvuru kabul edilmiştir. İlgili kararla çocuklar, okula götürülmeye başlanmıştır fakat çocuklar, Geri Gönderme Merkezlerindeki çalışanların

nezaretinde adeta birer “mahkum” gibi psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyecek şekilde okula götürülüp getirilmektedirler.

- Mültecilere, olası diyet, alerji gibi durumları önemsenmemekte üstelik hijyenik ve sağlıklı olmayan yemekler kendilerine temin edilmektedir. Yemeklerin temin edildiği taşeron şirket ile merkez yönetimi arasında zaman zaman oluşan anlaşmazlıklardan dolayı mültecilere günlerce yemek verilmediği durumlar olmaktadır.
- Geri Gönderme Merkezinde kalan birçok mültecinin avukatının aktardığı bilgilere göre mülteciler, kameraların olmadığı yerlerde işkence, hakaret ve kötü muameleyle maruz bırakılmaktadır. Bu durumu avukatlarına ileten mülteciler ise hızla hiçbir yakınına haber vermeksizin başka bir Geri Gönderme Merkezine sevk edilmektedir.
- Ülkesinden cinsel kimliği veya etnik kimliği sebebiyle gelen kişiler yine kendi ülkesinden gelen kişilerle kalmak zorunda bırakılmaktadır. Bu durum da çoğu zaman ilgili kişiler için güvenli olmayan bir ortama sebep olmaktadır.
- Geri Gönderme Merkezlerinde evli çiftlerin havalandırmada dahi birbirlerini görme durumları, merkez çalışanlarının inisiyatifinde olmasına ek olarak 12 yaşından küçük çocuklar anneleriyle kalmak zorunda bırakılmakta ve kendilerine ek yatak verilmemektedir.
- Geri Gönderme Merkezlerinde “hırsızlık” olayının çok olduğu gerekçe gösterilerek ailelerinden kendilerine gönderilen paranın tamamı verilmemekte; mülteciler kendi paralarını her seferinde merkez çalışanlarından türlü “ısrar” sonucunda anca alabilmektedirler.
- Geri Gönderme Merkezlerindeki kantin fiyatlarının “dışarıya” oranla çok yüksek olmasına ek olarak burada birçok hijyen ürününe ulaşmak ise imkansızdır. Mültecilerin ekonomik durumları da göz önüne alındığında buradaki temel ihtiyaçlarına daha hızlı kavuşmaları gerekirken tam tersi bir uygulama söz konusudur.

Tüm bunlardan hareketle Geri Gönderme Merkezlerinde tutulan mültecilerin karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümüne dönük gerekli tedbirlerin alınması için Meclis araştırması açılması elzemdir.

1	Strom Çiftçilik	Van	
2	ÇİÇEK OTLU	İSTANBUL	G. Otlı
3	MAHMUT DİNDAR	VAN	
4	NEJLA DEMİR	AĞRI	
5	HALİDE TÜRKOĞLU	DİYARBAKIR	
6	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
7	ÖZGÜL SAKİ	İSTANBUL	
8	AYŞEGÜL DOĞAN	ŞIRNAK	
9	Mehmet KAMAŞ	DİYARBAKIR	
10	ZÜLKÜF UÇAR	VAN	
11	KAMURAN TANHAN	MARDİN	
12	HÜSEYİN OLAN	BİTLİS	
13	SEVİLAY ÇELENK ÖZEN	DİYARBAKIR	
14	YILMAZ HUN	İĞDIR	
15	ÖZNUR BARTİN	HAKKARİ	
16	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
17	ALİ BOZAN	MERSİN	
18	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
19	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	
20	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	